

Ο ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΥΤΡΑΣ

και το κληροδοτήμα του

(Γράφει και επιμελείται ο Θωμάς Β. Ζιώγας)

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Το κληροδότημα Ιωάννη Λύτρα

Πόσοι και ποιοι από τους χωριανούς γνωρίζουν επακριβώς ποιος ήταν ο ευεργέτης της Δροσοπηγής Ιωάννης Λύτρας και τι προέβλεπε στη διαθήκη του; Τι ξέρουν για το πώς λειτούργησε το κληροδότημα που άφησε; Είναι ελάχιστοι αυτοί που κάτι ξέρουν, και βέβαια θα ασχολήθηκαν κάποτε με τη διαχείριση του κληροδοτήματος. Όλοι οι άλλοι αναφέρονται γενικώς και αορίστως σ' αυτό, χωρίς να έχουν ουδεμία γνώση των σχετικών στοιχείων και εγγράφων. Ιδίως οι γυναίκες, οι οποίες επωφελούνται από το κληροδότημα, δεν έχουν καμία πληροφόρηση. Ούτε και τους επισκέπτες του χωριού μας, που ρωτούν σχετικά, βλέποντας τη λιτή προτομή του ευεργέτη στο μεσοχώρι, είναι σε θέση να ενημερώσουν. Και αυτό δεν είναι τιμητικό για τους χωριανούς, με ό,τι αυτό σημαίνει για την προς τα έξω εικόνα του χωριού μας. Για τους παραπάνω λόγους, και επειδή δεν μας αρμόζει η λαϊκή ρήση «κάθε κακό θυμίζεται, κάθε καλό ξεχνιέται», παρουσιάζω εδώ ό,τι σχετικό υπάρχει και διασώζεται ακόμη για τον ευεργέτη και το κληροδοτήμά του, σκεπτόμενος ότι «καλός χωριανός είναι ο ενημερωμένος χωριανός».

Α) Πληροφορίες για τη ζωή του ευεργέτη Ι. Λύτρα

Δεν είναι γνωστά πολλά πράγματα για τον βίο και την πολιτεία του ευεργέτη Ιωάννη Λύτρα. Οι γνώσεις μας γι' αυτόν είναι πενιχρές. Ούτε και ο ίδιος άφησε κάποιες σχετικές γραφές. Τις περισσότερες πληροφορίες τις έχουμε από διηγήσεις των γερόντων της δεκαετίας του 1950.

Ο πατέρας του ονομαζόταν Δημήτριος Λύτρας του Βασιλείου. Αυτό το πληροφορούμαστε από έγγραφο του 1900, με το οποίο ορίζεται Επιτροπή για την παλιά «Σχολή» στο μεσοχώρι. Εκτιμώ ότι το 1900 είχε ηλικία περί τα 55 έτη, οπότε σωστά εντάσσεται, στο προαναφερόμενο έγγραφο, στους προύχοντες του χωριού, [ιδέ άρθρο μου «Η παλιά "Σχολή" στο μεσοχώρι» στο τεύχος αρ. 20/2013 του περιοδικού «Καντσιώτικα»]. Ακόμη, αυτός απογράφεται στην κατάσταση του 1912 ότι χρεώθηκε όπλο, [ιδέ βιβλίο¹, σελ. 111]. Έτσι δικαιολογείται γιατί ονομάστηκε Βασίλης και το πρώτο αγόρι δισέγγονό του. Περί αυτών παρακάτω. Για τη μητέρα του δεν ξέρουμε τίποτε, ούτε το όνομά της, ούτε και από ποιο γένος καταγόταν.

Το γένος «Λύτρας» υπάγεται στην παλιά Καντσιώτικη φυλή «Κασιαράδες/Κασιουράδες», στην οποία επίσης ανήκουν τα γένη «Τσιλιμίγκας», «Κόκκοτας» και «Παπαστέργιος». Σήμερα, με το επώνυμο «Λύτρας», υπάρχει στο χωριό μόνον ο Θανάσης Λύτρας του Ιωάννη, από το ίδιο γενεαλογικό δέντρο με τον ευεργέτη. Ο Θανάσης μου έδωσε αρκετές πληροφορίες, τις οποίες είχε ακούσει από τον πατέρα του, πριν από πολλά χρόνια.

Όπως τεκμαίρεται από τη διαθήκη του ευεργέτη, ο πατέρας του Δημήτριος είχε νυμφευτεί δυο φορές. Απόκτησε δυο τέκνα από τον πρώτο του γάμο: τον Ιωάννη (τον ευερ-

γέτη) και την Αγόρω, μετέπειτα σύζυγο του συγχωριανού Χαράλαμπου Μουκούλη. Από τον δεύτερο γάμο, που τον έκανε σχετικά μεγάλος σε ηλικία, απέκτησε επίσης δυο παιδιά: τον Χρήστο και τον Γιώργο, που ήσαν ετεροθαλή αδέρφια των προηγούμενων, τα οποία δεν λησμόνησε στη διαθήκη του ο ευεργέτης.

Φαίνεται πως ο Ιωάννης, που γεννήθηκε το 1867, ήταν ο μεγαλύτερος από τα άρρενα τέκνα του οικογένειας και είχε 18 χρόνια διαφορά από τον ετεροθαλή Γιώργο. Αυτό προκύπτει από τα αρχεία μεταναστών της «νήσου Έλλης», όπου εμφανίζεται κάποιος Γιώργος Λύτρας, από το Κάντσικο της Ελλάδας, άγαμος ετών 28, να αποβιβάζεται στη Νέα Υόρκη την 26-12-1913 από το πλοίο Franconia, προερχόμενος από την Πάτρα, μαζί με τον συνομήλικο και συγχωριανό του Ιωάννη Μουκούλη. Προφανώς, πρόκειται για τον ετεροθαλή αδελφό του ευεργέτη, που πηγαίνει στις Η.Π.Α., μάλλον ύστερα από πρόσκλησή του. Επειδή αυτός ο Γιώργος δηλώνει το 1913 ετών 28, συμπεραίνεται ότι γεννήθηκε το 1885 και άρα τον χωρίζουν από τον Ιωάννη 18 ολόκληρα χρόνια. Γι' αυτόν τον Γιώργο τίποτε παραπάνω δεν γνωρίζουμε. Θα χάθηκε μέσα στην απεραντοσύνη της Αμερικής και ξεχάστηκε, όπως άπειροι άλλοι συνέλληνες. Πάντως, ζούσε το 1926, όταν συντάχτηκε η διαθήκη από τον Ιωάννη, αφού του διαθέτει 200,00 \$.

Για τον άλλο ετεροθαλή αδελφό, τον Χρήστο, για τον οποίο γράφουμε περισσότερα παρακάτω, γνωρίζουμε ότι το 1912 ήταν ακόμη στο χωριό, αφού αναφέρεται στον πίνακα οπλοφόρων στο Λαψίστι (Νεάπολη Κοζάνης), [ιδέ βιβλίο¹, σελ. 112]. Το πότε ακριβώς πήγε αυτός ο Χρήστος στην Αμερική δεν είναι γνωστό. Ίσως μαζί με τον αδελφό του Γιώργο, το 1913.

Τα παιδικά του χρόνια ο Ιωάννης τα έζησε στο Κάντσικο. Ήταν μικρόσωμο, ασθενικό, ευαίσθητο και αδύναμο παιδί, που έπασχε επί πλέον και από σωματική διαμαρτία, ήταν χωλός, δηλ. κούτσαινε από το ένα του πόδι, μάλλον εκ γενετής. Γι' αυτό στο χωριό τον αποκαλούσαν με το παρατσούκλι «Ντάγκας» (= τρικλός, τρικλίζων, που βαδίζει ασταθώς), {συνεκδοχικά, ως οι τρικλίζοντες από πόνους ποδαλγίας/γονυαλγίας λόγω δάγκειου πυρετού, εκ του λαϊκού Ελλ. «ντάγκα» (= ασθένεια με πυρετό, εξανθήματα και εξασθένηση ικανότητας βάδισης – ιατρικώς δάγκειος/δάγγειος πυρετός), αραβικής αρχής. Όταν ήταν νέος ο ευεργέτης, η «ντάγκα» ήταν σε πλήρη έξαρση στην τότε επικράτεια των Οθωμανών. Αμφίβολη η ερμηνεία από το Τουρκ. dağ (= καυτηρίαση) [ιδέ βιβλίο¹, σελ. 72]}.

Σε κάποια φάση της παιδικής του ηλικίας ορφάνεψε από μητέρα, όπως προείπαμε, οπότε αναγκαστικά έζησε τα μύρια όσα βάσανα της ανέχειας, την πίκρα της ορφάνιας και την περιφρόνηση λόγω της αναπηρίας του. Και όπως, κατά κανόνα, συμβαίνει σ' αυτές τις ειδικές περιπτώσεις, η οικονομία της φύσης προνοεί για την επιβίωση. Οξύνει τον νου, διεγείρει το πνεύμα, εντείνει την εφευρετικότητα και χαλυβδώνει τη θέληση, στοιχεία που κάνουν το άτομο χαλκέντερο και «δαιμόνιο» και πολύ πιο παραγωγικό, ενώ συγχρόνως το γεμίζει με συμπάθεια και ανθρωπισμό για τους πάσχοντες και αδύναμους. Αυτό συνέβη και με τον Ιωάννη. Όταν αργότερα βρέθηκε μετανάστης στη Αμερική, φανέρωσε όλες αυτές τις αρετές και πρόκοψε περισσότερο από όλους τους άλλους αρτιμελείς συγχωριανούς μας. Ποτέ του δεν ξέχασε τον πόνο της ορφάνιας και την αμέτρητη φτώχεια που έζησε στο χωριό. Γι' αυτό και το 1926, τέσσερα χρόνια πριν να κοιμηθεί αιωνίως, έγραψε τη διαθήκη του με την οποία κληροδότησε όλη την περιουσία του «.....να προικίζονται ετησίως δύο ή τρία ορφανά ή πτωχά κοράσια υπανδρευσίμου ηλικίας εκ του χωριού Κάντσικο καταγόμενα.....». Από δικό του πόνο πόνεσε τους πονεμένους, και εκδικήθηκε την παιδική του δυστυχία, δίνοντας στήριξη και

ελπίδα στα φτωχά και ορφανά κορίτσια του χωριού. Άξιο ιδιαίτερης προσοχής είναι το γεγονός ότι γι' αυτόν τον φιλανθρωπικό σκοπό διέθεσε το σύνολο της περιουσίας του (κινητής, ακίνητης, ανάμικτης, εταιρικής, καταθέσεις, μετοχές, ομόλογα, κ.λπ.), εκτός από λίγα μετρητά (συνολικά 1.400,00 \$) που άφησε στα αδέρφια του. Η μεγαλοσύνη της ανθρωπιάς και της προσφοράς στον κολοφώνα της.

Το πότε ακριβώς μετανάστευσε στην Αμερική δεν είναι γνωστό. Οπωσδήποτε πήγε από τους πρώτους, αφού δεν τον βρήκαμε στα αρχεία της «νήσου Έλλης», και πάντως πριν η Αμερικανική Διοίκηση ορίσει περιορισμούς αρτιμέλειας και υγείας για τους αποβιβαζόμενους μετανάστες. Διαφορετικά δεν θα γινόταν δεκτός, λόγω της αναπηρίας του. Εκεί, παρόλο που πλούτισε ασχολούμενος με τη ζαχαροπλαστική, αρχικά ως τεχνίτης και στη συνέχεια ως επιχειρηματίας, δεν παντρεύτηκε και δεν έκανε οικογένεια. Αρκέστηκε στη συντροφιά των δυο ετεροθαλών αδελφών του, που στο μεταξύ ήλθαν και αυτοί στην Αμερική, καθώς και στη συναναστροφή του με τους λοιπούς Έλληνες μετανάστες και χωριανούς. Σε πολλούς προσφέρει εργασία και με άλλους συνεργάζεται επιχειρηματικά. Είναι ενεργός σε όλες τις Καντσιώτικες εκδηλώσεις, συλλογικές και ιδιωτικές. Φωτογραφίες από την εποχή αυτή, [ιδέ περιοδικό «Καντσιώτικα», τεύχος 16/2011, σελ. 33], το επιβεβαιώνουν, γεγονός που αποκαλύπτει ότι ποτέ δεν ξεθώριασε βαθιά μέσα του η Καντσιώτικη ταυτότητα.

Ενώ κυλούσαν τα χρόνια και οι δουλειές πήγαιναν καλά, ανέκυψε το πρόβλημα της διαδοχής, γιατί και οι δυο ετεροθαλείς αδελφοί του, ο Χρήστος και ο Γιώργος, δεν έκαναν οικογένεια στην Αμερική, όπως και ο ίδιος. Το γένος «Λύτρας» θα έσβηνε, αν κάποιος δεν έκανε παιδιά. Τότε ο Ιωάννης προέτρεψε και έστειλε πίσω στην Ελλάδα τον Χρήστο, με σκοπό να βρει γυναίκα και να παντρευτεί. Αυτό έγινε, αλλά δεν ξέρουμε την ακριβή χρονολογία. Παντρεύτηκε, πρώτη φορά, κάποια αδελφή του συγχωριανού Νίκου Παπαστέργιου, [από το γένος «Κόκκοτας», παππού εκ μητρός του Νίκου Αλ. Σίμου, τώρα επιστήμονα/ερευνητή στις Η.Π.Α.], και έμεινε για λίγο μαζί της στο χωριό, πριν ξαναφύγει για την Αμερική, χωρίς να αποκτήσει παιδιά. Ενώ αυτός βρισκόταν στις Η.Π.Α., η γυναίκα του στο Κάντσικο πέθανε. Τότε ο Ιωάννης τον ξαναέστειλε πάλι πίσω στην Ελλάδα, για τον ίδιο σκοπό. Παντρεύτηκε, δεύτερη φορά, με μια Βουρμπιανίτισσα, [κανείς δε θυμάται τώρα το όνομά της], και έμεινε για λίγο μαζί της, αποκτώντας ένα αγόρι, τον Βασίλη. Επέστρεψε, όμως, πάλι στις Η.Π.Α., όπου είχε τις δουλειές του. Η γυναίκα του, που παρέμεινε στην Ελλάδα, πεθαίνει και το παιδί έμεινε μόνο, σε χέρια συγγενών. Ο Χρήστος έρχεται στην Ελλάδα με σκοπό να πάρει το παιδί του, τον Βασίλη, στις Η.Π.Α.. Και τότε, με τη λήξη του 1ου παγκοσμίου πολέμου, συνέβη το απρόσμενο. Η Αμερικανική Διοίκηση έλαβε πρόσθετα μέτρα ανακοπής της μετανάστευσης, [immigration act / μεταναστευτικός νόμος], και ο Χρήστος δεν μπορούσε να επιστρέψει πίσω χωρίς νέα χαρτιά, τα οποία δεν μπόρεσε να βγάλει ποτέ. Επειδή «έκλεισε η Αμερική», όπως έλεγαν τότε, υποχρεώθηκε να μείνει στην Ελλάδα, όπου και ξαναπαντρεύτηκε, τρίτη φορά, την Περιστέρω, αδελφή των συγχωριανών Βασίλη & Βαγγέλη Κοτολούλη/Καραμπέρη, η οποία ήταν χήρα με ένα αγόρι. Το έτος 1931 βρίσκεται στο Κάντσικο και εκλέγεται στην πρώτη διαχειριστική Επιτροπή του κληροδοτήματος, [ιδέ συνημμένο αριθ. 1 πρακτικόν]. Από αυτόν τον τρίτο γάμο αποκτήσε τρία παιδιά: τον Ιωάννη [πατέρα του Θανάση Λύτρα], τη Μαρία [μετέπειτα σύζυγο Γιωργίου Καρανικουλή/Τζιώρη] και τον Κώστα [είναι μέτοικος στον Καναδά]. Ο πρωτότοκος ετεροθαλής Βασίλης νυμφεύτηκε τη συγχωριανή Βαγγελιώ Ζιώγα του Γρηγορίου και απόκτησαν δυο θυγατέρες. Με τα γεγονότα του εμφυλίου 1946/49 βρέθηκαν στη Ρουμανία, όπου και άφησε την τελευταία του πνοή. Από το παραπάνω ιστο-